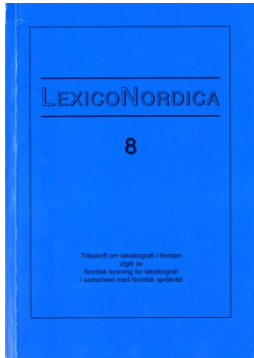

LexicoNordica

Forfatter:	Elina Suolahti [Två nya finsk-italiensk-finska ordböcker för översättare]	
Anmeldt værk:	Cristina Barezzani & Aija Kalmbach: <i>Suomi-italia-suomi sanakirja. Dizionario finlandese – italiano – finlandese.</i> Gummerus 2000 ("över" 70.000 uppslagsord) Tarja Korvenoja: <i>Suomi-italia-suomi taskusanakirja. Dizionario tascabile finlandese – italiano – finlandese.</i> WSOY 2000 (43.000 uppslagsord)	
Kilde:	LexicoNordica 8, 2001, s. 245-258	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Elina Suolahti

Två nya finsk-italiensk-finska ordböcker för översättare

Cristina Barezzani & Aija Kalmbach: *Suomi-italia-suomi sanakirja. Dizionario finlandese – italiano – finlandese*. Gummerus 2000 ("över" 70.000 uppslagsord)

Tarja Korvenoja: *Suomi-italia-suomi taskusanakirja. Dizionario tasabile finlandese – italiano – finlandese*. WSOY 2000 (43.000 uppslagsord)

1. Inledning

I det följande kommer jag att granska två ordböcker mellan finska och italienska publicerade i Finland. Trots den skenbara skillnaden i storlek visar sig ordböckerna vid närmare granskning vara i stort sett jämförbara till omfånget. Som Elina Suomela konstaterade i sin recension i publikationen *Settentrione 2000* är varje lexikalt element i Gummerus ordbok indelat i lika många lemman som fraser det ingår i. Det här betyder att antalet uppslagsord måste beräknas på nytt. Därtill saknas väsentliga grammatiska uppgifter om de italienska verben i den "stora" ordboken, dvs. om verben är transitiva eller intransitiva. I den "lilla" ordboken, WSOY:s ordbok, anges däremot till och med de viktigaste fallen av hjälpverbsvariation. I den stora ordboken anges inte heller vilka prepositioner verben kombineras med och än mindre vilka betydelseförändringar varierande prepositioner kan förorsaka. Bara WSOY:s ordbok tar upp vissa oregelbundna och därigenom svåridentifierade participformer som egna uppslagsord med hänvisning till grundformen. Gummerus ordbok är lätt att använda tack vare indelningen av artiklarna i betydelsegrupper – en indelning som dock inte alltid är logisk.

Som jämförelseobjekt får i vissa fall en ordbok som publicerats i Italien 2001 tjäna. Den avviker från de två finländska ordböckerna först och främst i fråga om målgruppen; den är avsedd för italienska turister och för italienare som är intresserade av finska eller behöver språket i sitt arbete. I fråga om brister av det slag som ovan noterades, i all synnerhet hos Gummerus ordbok, kan man bara konstatera att Italiens

främsta ordboks-förlag självfallet inte publicerat en ordbok utan viktiga grammatiska angivelser.

Utgångspunkten för min granskning kommer att vara vilken hjälp de två ordböckerna ger översättare, som behöver exakt och detaljerad information om utgångsspråket och även uppgifter om nyanser och register. En översättare till finska är inte nödvändigtvis grammatisk expert utan behöver tydliga uppgifter om hur ord i det främmande språket skall hanteras i olika kontexter. (Det är en självklarhet att översättare också skall använda enspråkiga ordböcker för utgångsspråket – för att inte tala alla andra upptänkliga hjälpmedel – men för att kontrollera okända ord och ord som beter sig ovanligt behöver man också en tvåspråkig ordbok.) De som översätter från italienska har hittills varit tvungna att ta en omväg och alltså först utnyttja en ordbok från italienska till något annat språk och sedan från det språket till finska. Vid ett sådant tillvägagångssätt är faran stor att den riktiga betydelsen tappas bort på vägen. För att vara på den säkra sidan får man ofta kontrollera via flera olika språk och slutresultatet kan bli ett intressant utbud av varierande ekvivalenter.

I avsnitt 2 har jag undersökt de två finskproducerade ordböckerna och i viss mån också den italienskproducerade med avseende på följande aspekter:

1. Täcker de åtminstone i det stora hela basordförrådet, vilket väl får anses vara det viktigaste kravet på ordböcker av den aktuella storleksklassen? I vilken mån "lever" uppslagsorden, eller med andra ord, har olika användningar åskådliggjorts tillräckligt väl? Är den finsk-italienska och den italiensk-finska delen i ordböckerna samstämmiga i den utsträckning de strukturella skillnaderna mellan språken tillåter det?
2. Vilken är andelen nyord och talspråkliga uttryck?
3. Är fackterminologin som ingår adekvat?
4. Är den information ordböckerna ger tillförlitlig – också om den är knapphändig?
5. Motsvarar innehållet i ordboken de syften som nämns med tanke på användarna (också i fråga om målgrupperna italienskkunniga – icke-italienskkunniga)?

De bilagor som finns i WSOY:s (och även i Zanichellis) ordbok, t.ex. ordlistor över mat och dryck, grammatiska basfakta (i Zanichellis ordbok finns en föredömlig översikt över finsk grammatik) och realia, som i och för sig är mycket nyttiga, lämnar jag därhän, eftersom Gummerus saknar sådana bilagor. Jag går heller inte in på layout och

ortografi och inte på uttalsangivelserna. Om tryckmarkering och ortografi i Gummerus ordbok kan man läsa i Elina Suomelas recension (Suomela 2000).

Som stöd vid min granskning har jag använt den stora enspråkiga italienska ordboken F. Sabatini – V. Coletti *Dizionario Italiano (DISC)*, Giunti 1997, och nyordsboken *Il neoitaliano. Le parole degli anni Ottanta scelte e raccontate* da Sebastiano Vassalli, Zanichelli 1989.

2. Ordböckerna och deras källor

2.1. Allmänt

De som sysslar med italienska i Finland har länge klagat över att det inte funnits en ordentlig tvåspråkig ordbok. Jag måste erkänna att jag också själv gjort mig skyldig till det, och jag har alltså anledning att konstatera att det nu åtminstone gjorts två finska och ett italienskt försök att råda bot på missförhållandet. De nya ordböckerna får tjäna som vägvisare och banbrytare för fortsatt arbete. Att Gummerus och WSOY gett ut sina ordböcker är alltså i sig positivt. Att sammanställa ordböcker är ett så mödosamt och självuppoffrande arbete att vi som använder den färdiga produkten i alla händelser är ytterst tacksamma.

Fickordboken av Tarja Korvenoja (WSOY) fyller enligt min uppfattning sin uppgift på ett föredömligt sätt och har kanske rent av längre gående målsättningar. Trots smärre brister, felaktigheter och inkonsekvenser är den ett värdefullt hjälpmedel i all synnerhet för turister.

Den verkliga nyheten är Cristina Barezzanis och Aija Kalmbachs ordbok. Den är mer omfattande än tidigare ordböcker, men tyvärr är den ojämn i kvalitén, både i fråga om lemmaselektionen och mikrostrukturen. Det vore önskvärt att förläggaren och författarna tillsammans kunde arbeta fram en ny, reviderad och bättre strukturerad upplaga. I sin nuvarande utformning påminner ordboken ställvis närmast om en ordlista och fungerar därmed egentligen bara i händerna på användare som redan kan italienska bra och som lika gärna kan leta efter den information de söker i andra källor.

2.2. Källorna

Det är helt naturligt att de två finsk-italiensk-finska ordböcker som granskas här inte anger sina föregångare som källor. Någon ordbok av

samma omfång som Barezzani-Kalmbachs (Gummerus) ordbok finns inte tidigare för det aktuella språkparet, och Korvenoja (WSOY) har utarbetat sin ordbok utan att utnyttja förläggarens tidigare ordböcker. I detta sammanhang kan de viktigaste föregångarna nämnas:

- W.O. Renkonen & R. Wis, *Italialais-suomalainen sanakirja* ('Italiensk-finsk ordbok'), WSOY 1950.
- G. Colussi, *Suomi-italia-suomi taskusanakirja* ('Finsk-italiensk-finsk fickordbok'), WSOY 1964 (flera upplagor).
- G. Colussi, *Suomalais-italialainen opiskelusanakirja* ('Finsk-italiensk studieordbok'), WSOY 1977.

Författarna till Gummerus ordbok anger att basen för den finsk-italienska delen är ordbasen till motsvarande finsk-spanska ordbok (av samma förläggare). Någon källa för den italiensk-finska delen anges inte.

Som källor för WSOY:s ordbok anges *Suomen kielen perussanakirja* ('Finsk basordbok'), *Vocabolario della Lingua Italiana* (Zanichelli 1986) och den italiensk-engelska ordboken *Dizionario delle Lingue Inglese e Italiano* (Sansoni 1985).

Barezzani & Kalmbachs metod är ganska överraskande. Att använda ordbasen från en annan ordbok är antagligen en bra teknisk lösning i redigeringsarbetet, men det vore bra underligt om författarna inte alls utnyttjat enspråkiga italienska och finska ordböcker. Det är väl ändå inte fråga om en oändlig rad ordbaser mellan finska och de främmande språken! Att nämna de källor man utnyttjat borde väl inte vara något att skämmas över. Tvärtom. Med hjälp av en källförteckning skulle ju de som använder flera olika ordböcker lätt hitta de ursprungliga källorna.

De källor som nämns i Korvenoja ger användaren en uppfattning om det omfattande arbete som ligger bakom en ordbok. Av utgivningsåret för den italienska storordboken kan man också sluta sig till från vilka år nyord kan tänkas vara medtagna. (Zanichelli började på 1990-talet årligen ge ut en ny upplaga av sin storordbok och varje ny upplaga innehöll en stor mängd nyord av varierande livslängd.)

Den italiensk-engelska ordboken har antagligen varit till hjälp när det gäller att gallra fram en lämplig lemmauppsättning för den lilla ordboken. *Suomen kielen perussanakirja* är säkert en självskrivna utgångspunkt vid sammanställningen av materialet till varje tvåspråkig ordbok med finska som utgångsspråk. Att källorna är nämnda också för en liten ordbok är förtroendeingivande och gör det dessutom lättare att gå vidare och leta efter mer information.

Båda de nya ordböckerna (och också Zanichellis tvåspråkiga) fungerar bäst som receptionsordböcker. Även om den finsk-italienska delen i Barezzani & Kalmbachs ordbok är betydligt mer omfattande än den italiensk-finska delen tillhandahåller den inte särskilt mycket byggstenar för produktion av italiensk text. Det här draget blir ännu mer framträdande i och med att författarna till ordboken ser sig föranledda att i förordet uppmana användarna att "lära sig artikelformerna och pluralbildningen med hjälp av läroböcker i ämnet". Därtill har de haft som strävan att undvika grammatiska termer. (Trots denna "goda" avsikt förekommer termen *postposition* i det andra betydelsemomentet för uppslagsordet *käsin* i den finsk-italienska delen: 2. postp. *ylhäältä käsin* dall'alto 'uppifrån'. Å andra sidan visas en del fraser (som *loppujen lopuksi* 'när allt kommer omkring' och *puheen ollen* 'på tal om') med kontext i alla tre ordböckerna, vilket gör det förhållandevis lätt att bilda enkla satser.

Med hjälp av några exempel skall jag undersöka vilka möjligheter den som försöker översätta från finska till italienska har att hitta rätt bland de mer eller mindre synonyma ekvivalenter ordböckerna ger. Avancerade finska användare som producerar text direkt på italienska kan inte utnyttja ordböcker av den här typen i någon högre grad.

Ett problem för sig, som alltid blir aktuellt i fråga om språkpar som finska och något romanskt språk, är graden av begreppslig motsvarighet mellan ord och ekvivalent.

3. Lemmasektion m.m.

3.1. Hur adekvat är lemmasektionen?

A. De finsk-italienska delarna

Finns uppslagsordet *kännykkä* 'mobil, nalle' med i båda ordböckerna? Ja, det gör det. Och Gummerus ordbok anger dessutom att den ena av ekvivalenterna, *cellulare*, representerar vardaglig stil.

För det vardagliga uppslagsordet *kärkkyä* 'fika efter, snika efter' ger Barezzani & Kalmbach (Gummerus) däremot mycket högstilta ekvivalenter, t.ex. *aspirare*, *agognare*, *ambire* (som alla betyder 'sträva efter [mer eller mindre ivrigt], längta efter'), även om ett så pass vardagligt uttryck som *kärkkyä sopivaa tilaisuutta* 'vänta på ett lämpligt tillfälle' finns med översatt med *aspettare il momento opportuno*. Om någon icke-vardaglig motsvarighet över huvud taget behövs här skulle *anelare* vara lämpligare, t.ex. *anelare alla promozione – kärkkyä*

ylennystä 'försöka bli befördrad'. Korvenoja ger kort och gott motsvarigheten *star dietro a*, som inte är riktigt samma sak. Uttrycket *star dietro a qualcuno* får i DISC förklaringen *prendersene cura o fargli la corte*, vilket betyder ungefär 'bekymra sig om ngn' eller 'flirta med ngn'. En intensivare och mer talande ekvivalent vore *spiare* 'lurpassa', t.ex. *spiare l'occasione buona* 'vänta på / avvakta rätt tillfälle'.

Aira Hämmäläinen har inte med ordet *kärkkyä* i sin ordbok.

Ordet *käsine – guanto* 'handske; vante', som ju kan anses höra till grundkursnivån, finns naturligt nog med i båda ordböckerna, men Korvenoja anger också att uttrycket med betydelsen 'dra på sig handskarna' konstrueras annorlunda i italienskan (*mettersi i guanti*) än i finskan (*panna käsineet käteensä* ("sätta handskarna på sina händer")).

Både i Barezzani & Kalmbachs och i Korvenojas ordböcker finns det en del artiklar där framställningen är mycket gedigen men ändå koncis. Ett sådant exempel är uppslagsordet *ulottua* 'räcka, nå (itr.)'. Fickordboken (Korvenoja) ger som ekvivalent *estendersi a* och dessutom exempel där italienskan använder helt andra verb: *hänen hiuksensa ulottuivat olkapäille – i capelli gli arrivavano alle spalle* 'han hade axellångt hår' och frasen *käden ulottuvilla – a portata di mano* 'inom räckhåll'. Den större ordboken (Barezzani & Kalmbach) är här till sin fördel. Utbudet av ekvivalenter är osedvanligt stort och sträcker sig över nitton rader. Det är bara verb som *maksaa* 'betala' och *mennä* 'åka; gå' som kommer upp till liknande omfång. Numreringen av de olika betydelseerna gör artikeln överskådlig och är mycket logisk. Utöver ekvivalenterna åskådliggörs den bildliga betydelsen med exempel där andra verb måste användas i italienskan; *järjestön toiminta ulottuu koko maahan – l'attività dell'organizzazione copre tutto il paese* 'organisationens verksamhet sträcker sig över hela landet', där alltså verbet *coprire* används, och *laki ei ulotu ulkomaalaisiin – la legge non si applica agli stranieri* 'lagen tillämpas ej på utlänningar' med verbet *applicare*. Som fjärde betydelse återfinns tidsangivelser; *perinne ulottuu 1600-luvulle – la tradizione risale al 17. secolo* 'traditionen sträcker sig tillbaka till 1600-talet' med ytterligare ett annat verb. Om Barezzani & Kalmbach hade gått lika grundligt till väga med andra uppslagsord som med *ulottua* hade deras ordbok varit en utmärkt mellanstor ordbok.

Korvenojas ordbok åskådliggör ofta på ett föredömligt sätt hur uppslagsorden används, trots att den dessutom innehåller en separat avdelning med "nyttiga uttryck", närmast avsett för turister. Men fraserna i bilagan är tänkta för en viss situation medan exemplifieringen i ordartiklarna fungerar i ett vidare sammanhang.

I Aira Hämmäläinenens italienskproducerade ordbok exemplifieras verbet *ulottua* inte alls, men i gengäld ges utöver (*e*)*stendersi* synonymerna *spingersi* och *sporgere* som mer har betydelsen 'tränga/rycka fram; sticka ut', t.ex. *spingersi fino alla cima del monte* 'nä bergets topp' eller *sporgere la testa dal finestrino* 'sticka ut huvudet genom fönstret' (DISC).

B. De italiensk-finska delarna

Två ord som avser fenomen som är ytterst väsentliga i det italienska klimatet är *saracinesca* (ung. 'järnjalusi; järngaller') och *serranda* (ung. 'järnjalusi; rulljalusi' [i regel i offentlig lokal]). Orden har fått en ytterst varierande behandling i de olika ordböckerna. Korvenoja ger följande förklaring till *saracinesca*: "port eller lucka av järn (som dras ner för dörren eller fönstret)". Barezzani & Kalmbach ger ekvivalenten *oviristikko* 'dörrgaller', ett ord som saknas som uppslagsord i den finsk-italienska delen. Aira Hämmäläinen ger den allmänna motsvarigheten *metallikaihdin* 'metallpersienn'. (I Renkonen & Wis' ordbok anges helt riktigt att *saracinesca* är en avledning av *saraceno* 'saracen', men den enda motsvarighet som ges är betydelsen 'fallport' med avseende på det medeltida fenomenet.) Synonymen *serranda* tas över huvud taget inte upp i Barezzani & Kalmbachs ordbok. Korvenoja ger motsvarigheten *rullattava ikkunan tai oven peittävä portti* 'port som kan rullas ner för fönster eller dörr' med etiketten (*läh*) 'ungefärlig motsvarighet'. Och Aira Hämmäläinen ger förklaringen (*säle*)*kaihdin*, *metallinen raskas kaihdin* 'persienn, tung persienn av metall'. Med undantag av Hämmäläinenens (Zanichellis) ekvivalent *kaihdin* 'persienn' ger ordböckerna en mycket massiv bild av italienskt boende.

På sina ställen kan bristen på förklaringar eller exempel vara vilseledande. För uppslagsordet *dormire* 'sova' ger Korvenoja (WSOY) utöver grundbetydelsen de modifierade betydelserna 'slumra, ta sig en tupplur' (*dormicchiare*), 'sömntuta, sjusovare' (*dormiglione*) och 'halvslummer' (*dormiveglia*). För uppslagsordet *dormita* finns däremot bara motsvarigheten *uni* 'sömn; dröm' trots att det italienska ordet inte kan användas i kontexter som *nukkua syvää unta* 'sova djupt' eller *nähdä unta* 'drömma'. Det hade varit bättre att ge nakna exempel, t.ex. *che dormita!* 'så (gott) jag sovit' och något till, för att visa i vilken typ av sammanhang ordet används. Under uppslagsordet *uni* i den finsk-

italienska delen ges alldeles riktigt både *sonno* 'sömn' och *sogno* 'dröm' som ekvivalenter. Ordet *dormita* ges däremot inte.

I Barezzani & Kalmbachs ordbok är ekvivalenterna till *dormita* i den italiensk-finska delen *uni* 'sömn; dröm' och *nukkuminen* 'sovande' och ett belysande exempel ges *ho fatto una bella dormita* 'jag har sovit gott'. I Aira Hämmäläinenens ordbok ges kort och gott ekvivalenten *uni* i artikeln *dormita*.

En förvirring av något allvarligare art råkar man ut för på uppslagsordet *duplicità* 'dubbelhet; falskhet' som motsvaras av *kaksinaisuus* på finska. Barezzani & Kalmbach ger som enda ekvivalent – utan exempel – *kaksinaamaisuus*. Det finska ordet har enligt *Nykysuomen sanakirja* ('Nufinsk ordbok') en föraktfull klang ('falskhet, oärlighet'). Också det italienska ordet kan ha en negativ, bildlig betydelse, men den är ovanlig. Som motsvarighet till *kaksinaamaisuus* skulle man på italienska i första hand använda *doppiezza* (som finns med hos Barezzani & Kalmbach), *falsità* eller *ipocrisia* (DISC). Huvudbetydelsen hos *duplicità* är 'det förhållande att ngt har två sidor eller två motsatta egenskaper', alltså just *kaksinaisuus* på finska, som Renkonen & Wis' ordbok från 1950 mycket riktigt ger.

På det hela taget täcker båda de finländska ordböckerna det centralaste basordförrådet väl, men i synnerhet av den mer omfattande ordboken (Gummerus) hade man väntat sig mer exempel på användningen. Nu ger den i rätt hög grad intrycket av en ordlista. Med tanke på översättning uppvisar ordboken allvarliga brister och vilseledande uppgifter av det slag som ovan exemplifierats, vilket gör att användarna också i fortsättningen får lov att ty sig till kontroller via tredje språk.

3.2. Nyord och vardagsspråk

I Korvenojas ordbok förekommer nästan inga uttryck som kunde klassificeras som slang, modeuttryck i ungdomsspråket eller lågstilta uttryck. För t.ex. uppslagsordet *bastardo* 'uä-barn' ges dock också den vulgärspråkliga motsvarigheten *paskiainen* 'skitstövel'. – Denna ordfamilj finns också väl åskådliggjord i den finsk-italienska delen. "Snällare" vardagsspråk representerar uppslagsordet *musone* 'tråkmåns' i den italiensk-finska delen, men hävdvunna finska talspråkliga ord som *futis* 'fotboll', *jammailla* 'jamma' och *kundi* 'kille' saknas i den finsk-italienska delen. Gränsdragningen verkar dock vettig med tanke på ordbokens omfång. En del talspråkliga italienska uttryck som ofta förekommer i tidningsspråket kunde eventuellt ha tagits med (t.ex. *Cosa*

Nostra 'maffia') och likaså vissa nyord (*cubo* 'TV', *paninaro* 'ung [person] i märkeskläder').

I Barezzani & Kalmbachs ordbok finns det förhållandevis mycket talspråkligt material med etiketten (*ark*) 'vardagligt'. Det finska uppslagsordet *lysti* med ekvivalenten *divertimento* 'nöje; förströelse' belyses t.ex. med uttrycket *se on minulle yksi lysti! – non mi importa un bel niente* 'det gör mig [precis] detsamma'. Ordet *rööki* ('cigg') finns med som uppslagsord men får samma ekvivalent som det allmänspråkliga *savuke*, dvs. *sigaretta* 'cigarrett'. Ordet *dokata* (slang och vardagsspråk) saknas medan *ryypätä* (vardagligt) är lemmatiserat med ekvivalenterna *sbevazzare*, *trincare* 'supa'. Den allmänspråkliga motsvarigheten till *ränni* är *räystäskouru* men för båda uppslagsorden ges som italiensk motsvarighet *grondaia* 'takränna'.

Av någon anledning saknas angivelsen (*ark*) 'vardagligt' i mycket högre grad i den italiensk-finska delen. Den skulle ha varit adekvat för t.ex. verbet *fregarsene* 'strunta i, ge tusan i' och för substantivet i samma ordfamilj *fregatura* 'bluff'. Rätt vardaglig är också frasen *Va' a farti friggere!* 'dra åt helsicke'.

Bland nyorden hade man väntat sig att hitta datauttrycket *collegarsi in rete* 'koppla upp sig på nätet'. I Gummerus ordbok finns frasen inte med över huvud taget. I WSOY:s ordbok noteras adb-betydelsen hos ekvivalenten *verkko* till *rete* 'nät'. Barezzani & Kalmbach nämner termer som *formattare* 'formatera' och *stampante* 'skrivare, printer'. Den senare finns med också i Korvenoja.

Benämningar på förhållanden i det italienska samhället som kunde ha varit med är åtminstone *riflusso* (i betydelsen 'nedgång'), som började användas redan på 1970-talet, och *pentapartito*, som kom i bruk som beteckning på 1980-talets fempartiregering. Saknas gör också ordet *pentiti* som var aktuellt under följande årtiondes rättskipning riktad mot maffian. Det är benämningen på de maffiamedlemmar som "ångrade" sin tidigare brottsliga verksamhet och som började samarbeta med regeringen. De här orden, och många andra, förekommer ofta i tidningarna, som ju folk med intresse för italienska läser.

3.3. Andelen fackterminologi

Korvenoja nämner ingenting om i vilken utsträckning fackterminologi från olika områden har lemmatiserats i ordboken. Däremot nämns det i förordet till Barezzani & Kalmbachs ordbok att "en del fackterminologi ingår från områden som konst, vetenskap, sport och teknik". För vanligt bruk, t.ex. för att förstå allmän sakprosa, räcker det gott och väl med de

här områdena. I fråga om naturvetenskap är i synnerhet växt- och djurnamn väl representerade. Från konstens område saknas exempelvis ordet *etsaus* 'etsning'. Däremot är sportterminologin väl täckt. T.o.m. en boxningsterm som *montante* 'uppercut' finns med, dock bara i den finsk-italienska delen.

För den som skall översätta facktext är det intressant att veta hur väl en ordbok täcker t.ex. juridisk terminologi. Eftersom rättsväsendena är olika i olika länder är det extra besvärligt att försöka gå via tredje språk och i all synnerhet via engelskan. Rättsvetenskaplig italienska är en veritabel snårskog, vars hemligheter en ordbok av detta omfång inte ens kan förväntas nosa på, men den terminologi som hör samman med vanliga rättegångar borde enligt min åsikt ovillkorligen beaktas. I tabellen nedan visas lemmatiseringen av ett antal centrala juridiska termer i WSOY:s och Gummerus ordböcker. Utgångspunkten är den italiensk-finska delen, medan lemmatiseringen av motsvarande finska ord i den finsk-italienska delen tjänar som kontroll. Uppslagsorden har andra betydelser också men här har endast de juridiska betydelserna beaktats.

[x = finns; – = saknas]

	Gummerus		WSOY			
	it-fi	fi-it	it-fi	fi-it		
<i>appello</i>	x	x	x	x	hakemus, vetoomus	'appell'
<i>attore</i>	x	–	–	–	kantaja	'kärande'
<i>citazione</i>	x	x	–	–	haaste	'stämning'
<i>competenza</i>	x	–+	x	x	tuomiovalta	'jurisdiktion; domsrätt'
<i>contumacia</i>	x	x	x	–	poissaolo (oikeudesta)	'uteblivande från rättegång'
<i>convenuto</i>	–	–+	–	–	vastaja	'svarande; stäm person'
<i>domicilio elettivo</i>	–	–	–	–	oikeudenkäyntiosoite	'vald processuell address'
<i>escussione</i>	–	–	–	–	todistajien kuuleminen	'vittnesförhör'
<i>istanza</i>	–	x	x	x	oikeusaste	'[rätts]instans'
<i>istruttoria</i>	–	x	x	–	tutkinta	'rannsakning; [för]undersökning'
<i>notifica(zione)</i>	–	x	–	–	tiedoksianto	'delgivande, meddelande'
<i>procuratore</i>	x	–+	x	–	syyttäjä	'åklagare'
<i>separazione legale</i>	–	x	x	x	asumusero	'hemskillnad'

<i>transazione</i>	x	x	x	x	liiketoimi, sopimus	'affär, [affärs]transaktion; avtal; kontrakt'
--------------------	---	---	---	---	---------------------	---

Redan ett så här litet urval ger ett ganska överraskande resultat. Bara två av orden förekommer i båda ordböckerna i båda riktningarna. Två ord saknas helt och hållet i bägge.

Några saker kan vara värda att kommentera.

Ordet *tuomiovalta* översätts i den finsk-italienska delen av Barezzi & Kalmbachs (Gummerus) ordbok med *giurisdizione* medan det i den italiensk-finska delen ges som ekvivalent till *competenza*. Uppslagsordet *vastaaja* översätts med *accusato* (finska *syytetty* 'åtalad') medan *syytetty* får den allmänspråkliga ekvivalenten *accusato* 'anklagad' men med exemplet *yleinen syyttäjä – pubblico ministero* 'allmän åklagare'. Dessutom har Heikki Mattila, forskare i rättslingvistik vid Finlands Akademi, påpekat att *syyttäjä* är en för snäv översättning av *procuratore*, eftersom ordet kräver en kvalifikator för att få den betydelsen om sammanhanget inte är givet. Hos den enkla termen är 'juridiskt ombud' en mycket viktig betydelse.

Vad gäller den inbördes överensstämmelsen mellan ordboksdelarna förekommer samma ordpar som uppslagsord och ekvivalent i i fem fall i WSOY:s ordbok och i bara fyra fall i Gummerus. I WSOY:s ordbok saknas fem av de kontrollerade orden och i Gummerus saknas två. I Gummerus ordbok förekommer tre av orden bara som uppslagsord i den italiensk-finska delen och fyra bara som ekvivalenter i den finsk-italienska.

De finnar som kommer i kontakt med juridiska termer får alltså inte särskilt mycket hjälp av de två ordböckerna. En del finns, men definitivt inte allt och inte i sin helhet. Översättaren får alltså lov att vänta på en mer omfattande ordbok och drömma om en italiensk-finsk juridisk ordbok.

3.4. Tillförlitligheten

Oavsett storlek bör en ordbok vara tillförlitlig och ge adekvat information. Inte heller i en liten ordbok borde det få finnas fel bland betydelseangivelserna och inte heller felaktiga ekvivalenter. I princip borde detta krav också gälla överensstämmelsen mellan de båda ordboksdelarna, i varje fall i fråga om det centralaste ordförrådet. I det föregående har det framgått, att ingendera ordboken fyller de här kraven helt och hållet. Att register, stilnivå och nyanser haltar är inte den värsta

bristen. Mycket värre är inkonsekvenser och inexaktheter. Mest graverande är otillförlitligheten i två avseenden. Å ena sidan förekommer det felaktiga ekvivalenter, å andra sidan har den kulturella bakgrunden inte alltid beaktats.

Barezzani & Kalmbach har haft en strävan att undvika fel av den senare typen. I den finsk-italienska delen beskrivs fenomenen i den finska kulturen ofta noggrannare än det abstrakta ordförrådet.

Vad gäller t.ex. bastutermer får italienska användare en viss uppfattning om vad olika föremål används till; *kiuas – stufa della sauna* "ugn i bastu", *heittä löylyä – gettare l'acqua sulle pietre della sauna* "slänga vatten på stenarna i bastun" och *vihta – fascio di rametti di betulla per la sauna* "knippe av björkkvistar för bastun".

Uppslagsordet *tifoso* (i den finsk-italienska delen) som betyder ungefär 'fotbollsfantast' har översatts med *innokas, fanaattinen* 'ivrig, fanatisk'. Verbet som det återgår på, *tifare* 'hålla/heja på ett lag [inom sporten]', finns med medan substantivet *tifoseria* 'det att hängivet hålla/heja på ett visst lag' fattas. Spelet petanque, på italienska *bocce*, illustreras med ett exempel medan *tombola*, benämningen ett populärt sällskapsspel som påminner om bingo och spelas runt ett bord, får den oprecisa ekvivalenten *numeroarpajaiset* 'nummerlotteri'.

Egenskaperna hos kuvert kan visserligen vara kulturbundna, men *plico* betyder under inga omständigheter 'kuvert' (*busta* på italienska) utan avser ett stort kuvert som innehåller dokument eller trycksaker och som vanligen är förseglat (DISC). I den finsk-italienska delen ges *plico* lyckligtvis inte som ekvivalent till *kirjekuori* 'kuvert'. I Korvenojas ordbok översätts *plico* med de något adekvatare orden *paketti; paperinippu* 'paket; pappersbunt'.

Ett retfullt fel i den italiensk-finska delen av Barezzani & Kalmbach är att *promozione per anzianità* 'befordran på grund av ålder' har översatts med *ikälisä* 'ålderstillägg'. Den rätta italienska motsvarigheten till detta finska ord är *scatto d'anzianità*, som riktigt nog återfinns i den finsk-italienska delen. Även om man kan gissa sig fram till rätt översättning är oklarheten förvirrande.

3.5. Syftet med ordböckerna och målgruppen – resultat av genomgången

Tarja Korvenojas ordbok fungerar utmärkt som hjälpreda för turister och också för nybörjare i italienska. Dess största begränsning är omfånget, även om överraskande mycket fåtts med i relation till det lilla formatet. För att dra nytta av den i studierna borde man överlag använda

den jämsides med en enspråkig ordbok, vilket dock i sin tur förutsätter större förtrogenhet med italienska än vad nybörjare har.

Att bedöma hur nyttig Barezzani & Kalmbachs ordbok är ställer sig svårare. Målgruppen är "de som studerar italienska eller är intresserade av språket". – I den sistnämnda gruppen återfinns för övrigt de allra mest krävande användarna! Största olägenheten med ordboken är att den är ojämn. Ojämnheter finns bl.a. i fråga om antalet givna ekvivalenter. En del artiklar är omsorgsfullt strukturerade med välfungerande ekvivalenter för olika kontexter (t.ex. verbet *ulottua*), medan andra jämförbara uppslagsord avfärdas med en enda ensam ekvivalent utan några exempel. Ett ord av det senare slaget är *arringa* ('högtidligt tal; slutplädering vid rättegång') som kort och gott avfärdas med ekvivalenten *puhe* 'tal'. De som kommit längre i sina studier övergår till att i första hand använda enspråkiga ordböcker och använder tvåspråkiga bara för kontroll. Nybörjaren åter får inte tillräcklig grammatisk hjälp eftersom väsentliga angivelser saknas.

Och har då en översättare nytta av de två ordböckerna? Om man inte råkar komma ihåg vad något heter på italienska, typ (*haukotella* 'gäspa', *kissa* 'katt', *pinnallinen* 'ytlig', *veroilmoitus* 'självdeklaration, skattedeklaration') fungerar båda ordböckerna. Om överföringen från ett språk till ett annat bara vore en fråga om ord skulle WSOY:s ordbok räcka till. I förordet till Gummerus ordbok konstaterar man vänligt att "ordartiklarna är korta och klara för att användarna lätt skall hitta det de söker". För att bena ut eller bygga upp en fras på ett främmande språk behöver man dock kraftfullare verktyg; man behöver få preciserat i vilken kontext ett ord förekommer och man behöver få veta ungefär till vilket register det hör för att komma vidare.

Litteratur

Recenserade ordböcker

- Barezzani, C. & A. Kalmbach 2000: *Suomi-italia-suomi sanakirja. Dizionario finlandese-italiano-finlandese*. Jyväskylä & Helsinki: Gummerus.
- Korvenoja, T. 2000: *Suomi-italia-suomi taskusanakirja. Dizionario tascabile finlandese – italiano – finlandese*. Helsinki: WSOY.
- Hämäläinen, Aira 2001: *Dizionario compatto finlandese italiano / italiano finlandese* di Aira Hämäläinen. Bologna: Zanichelli.

Övriga ordböcker

- DISC, dizionario italiano Sabatini Coletti* [autori e direttori: Francesco Sabatini, Vittorio Coletti]. Prato: Giunti 1997.
- Renkonen, W.O. & R. Wis 1950: *Italialais-suomalainen sanakirja* ('Italiensk-finsk ordbok'). Porvoo: WSOY.
- Vassalli, S. 1989: *Il Neoitaliano, Le parole degli anni Ottanta*. Bologna: Zanichelli.
- Nykysuomen sanakirja* 1961. Porvoo: WSOY.
- Suomen kielen perussanakirja* 1990–94. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 183. Helsinki.
- Vocabolario della lingua italiana ("lo Zingarelli")* [autore e direttore: Aldo Duro] [redazione: Valeria Della Valle ...[et al.]. Roma Istituto della Enciclopedia Italiana: Bologna 1994.

Övrig litteratur

- Suomela, E. 2000: [rec.] C. Barezzani & A. Kalmbach 2000: *Suomi-italia-suomi sanakirja. Dizionario finlandese-italiano-finlandese. I: Setteentrione* (nuova serie). *Rivista di studi italo-finlandesi* n. 12. Turku.